

دانشگاه صنعت آب و برق
(شهید عباسپور)

طراحی مدل خصوصی سازی در ایران

مؤلف:

دکتر غلامرضا حیدری

عضو هیأت علمی دانشگاه صنعت آب و برق (شهید عباسپور)

انتشارات دانشگاه صنعت آب و برق (شهید عباسپور)

۱۳۸۳

حیدری، غلامرضا، ۱۳۳۴ -

طراحی مدل خصوصی سازی در ایران / مؤلف غلامرضا حیدری. - تهران:
دانشگاه صنعت آب و برق شهید عباسپور، ۱۳۸۳.
۲۰۰ ص.

ISBN 964-8348-01-4

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

۱. خصوصی سازی - ایران، ۲. توسعه اقتصادی. الف. دانشگاه صنعت آب و
برق (شهید عباسپور). ب. عنوان.

۳۳۸/۹۵۵

م ۲۸۵۶/ب HD۳۸۵۶

۹۰۲۲-۸۳م

کتابخانه ملی ایران

طراحی مدل خصوصی سازی در ایران

مؤلف: دکتر غلامرضا حیدری، عضو هیأت علمی دانشگاه صنعت آب و برق (شهید عباسپور)

ناشر: انتشارات دانشگاه صنعت آب و برق (شهید عباسپور)

نوبت چاپ: اول

شمارگان: ۲۰۰۰ جلد

سال انتشار: ۱۳۸۳

اجرا: واحد تخصصی مستندسازی فنی دانشگاه صنعت آب و برق (شهید عباسپور)

امور فنی و نظارت چاپ: نشر شیوه ۶۴۶۱۵۷۷

چاپ: خورشید

صحافی: شکیب

مرکز پخش:

۱- فلکه چهارم تهرانپارس - بزرگراه وفادار - بلوار شهید عباسپور - دانشگاه صنعت آب و

برق (شهید عباسپور)، تلفن: ۷۳۹۳۲۳۷۳، داخلی ۲۳۷۳، دورنگار: ۷۳۱۰۴۲۵

۲- خ انقلاب - خ اردیبهشت - بعد از لبافی نژاد - روبروی املاک مجیدیان - پلاک ۱۲۶ -

مؤسسه انتشاراتی فدک، تلفن: ۶۴۶۵۸۳۱

پیشگفتار

در سال ۱۳۵۱ به منظور افزایش مهارت فنی تکنسین‌های شاغل در صنعت برق، مرکز آموزش تخصصی برق در شمال شرق تهران فعالیت خود را آغاز کرد.

در سال ۱۳۵۹، توجه خاص شهید دکتر حسن عباسپور وزیر وقت نیرو به آموزش و تربیت نیروی انسانی، منجر به تبدیل مرکز آموزش تخصصی برق به مجتمع آموزشی و پژوهشی (شهید عباسپور) شد که علاوه بر برگزاری دوره‌های کوتاه مدت، برگزاری دوره‌های بلندمدت کاردانی و مهندسی کاربردی آب و برق در مقطع کارشناسی را نیز در برنامه خود داشت.

این مجتمع در کمتر از ده سال و با توسعه کمی و کیفی دامنه فعالیت‌های آموزشی، تجهیزات آزمایشگاهی و کارگاهی و با درخشش فارغ‌التحصیلان خود در صنعت، در سال ۱۳۷۰ مجوز تبدیل به دانشکده صنعت آب و برق و در سال ۱۳۸۳ مجوز تبدیل به دانشگاه صنعت آب و برق را از وزارت فرهنگ و آموزش عالی دریافت داشت و با پذیرش ۲۵۰ دانشجوی کارشناسی در پنج رشته مهندسی بهره‌برداری از سد و شبکه‌های آبیاری، سازه‌های آبی، آب و فاضلاب، مکانیک نیروگاه و توزیع و انتقال برق مرحله جدیدی از فعالیت خویش را پی گرفت.

با توجه به مطالب ارزشمندی که براساس تجربه طولانی اعضای هیئت علمی این دانشگاه در موضوعات تخصصی مورد نیاز صنعت آب و برق کشور جمع‌آوری شده، انتشارات دانشگاه شروع به نشر این مطالب در قالب کتاب نمود که پس از انتشار چند اثر قبلی که لیست آنها در صفحات پایانی آمده، کتاب حاضر گام دیگری در راه رشد و استقلال علمی کشور است که به جامعه دانش‌پژوهان تقدیم می‌گردد.

انتشارات دانشگاه صنعت آب و برق

(شهید عباسپور)

چکیده

مهمترین هدف از انجام خصوصی‌سازی را افزایش بهره‌وری می‌دانند که این امر با تولید و عرضه کالا و خدمات با کمترین قیمت تمام شده و بیشترین کیفیت با رعایت استانداردهای لازم تحقق نخواهد یافت.

در کشورهای مختلف، در راستای قوت و ضعف دولت و بازار، بحث خصوصی‌سازی نیز مورد توجه قرار گرفته است. در حالی که به نظر می‌رسد باید در یک طرح جامع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، جایگاه هر دو بخش دولتی و خصوصی معین گردد. خصوصی‌سازی به عنوان یک فرآیند در یک سیستم بزرگتر باید مورد توجه قرار گیرد. با این نگرش سیستمی به موضوع، در می‌یابیم که در فرآیند خصوصی‌سازی بسیاری از پارامترها و عوامل مهم مانند حلقه‌های زنجیر به هم وابسته و تحقق هر یک از آنها برای نیل به اهداف مورد نظر، لازم و ضروری می‌باشد.

خصوصی‌سازی هدف نیست بلکه باید به عنوان یک ابزار جهت افزایش بهره‌وری مورد استفاده قرار گیرد و در این راستا توجه به این نکته بسیار ضروری است که انجام خصوصی‌سازی آیا می‌خواهد صرفاً یک تصمیم سیاسی باشد و یا می‌خواهد تصمیمی اقتصادی بوده که به دیگر ابعاد آن نیز توجه لازم شده است.

در این کتاب تحت عنوان «طراحی مدل خصوصی‌سازی در ایران»، پارامترها و عوامل مهم در یک مجموعه به هم پیوسته مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته تا انشاءاً، حاصل آن، مدلی جهت طرح و بحث عقلایی خصوصی‌سازی برای افزایش بهره‌وری در مدیریت اداره کشور مورد نظر مسئولین و دانشمندان قرار گیرد.

فصل اول. بررسی تئوری‌های اقتصادی در زمینه خصوصی‌سازی

۱-۱- مروری تاریخی	۳
۲-۱- تفکر افلاطون	۳
۳-۱- تفکر ارسطو	۴
۴-۱- تفکر قرون وسطی	۴
۵-۱- تفکر سوداگران (Mercantilist)	۴
۶-۱- تفکر طبیعیون (Physicrats)	۵
۷-۱- تفکر آدام اسمیت	۵
۸-۱- سوسیالیسم تخیلی و سوسیالیسم علمی	۸
۹-۱- ویژگی‌های سوسیالیسم از دید مارکس	۱۰
۱۰-۱- زوال مارکسیسم و اصلاحات گورباچف	۱۰
۱۱-۱- شکست پرسترویکا	۱۳
۱۲-۱- مکتب تاریخی	۱۴
۱۳-۱- اصول مکتب تاریخی	۱۶
۱۴-۱- مکتب نئوکلاسیک	۱۸
۱۵-۱- مکتب نهادی	۱۹
۱۶-۱- مبانی فکری مکتب نهادی	۲۰
۱۷-۱- پیشنهادات گالبرایت	۲۲
۱۸-۱- انقلاب کینز	۲۳
۱۹-۱- نتایج مطالعات اسکالی	۲۵
۲۰-۱- ترکیب بهینه دولت و بازار	۲۷
۲۱-۱- برنامه‌های تعدیل ساختاری	۲۸
۲۲-۱- رنوس سیاست تعدیل ساختاری	۳۰

فصل دوم. تاریخچه خصوصی‌سازی

۱-۲- زمینه‌های تاریخی	۳۳
۲-۲- علل گسترش فعالیتهای دولت در کشورهای جهان سوم	۳۶
۳-۲- دولت لایق، ضروری‌ترین نیاز جهان سوم	۳۸

۳۹	۲-۴- موج جدید خصوصی سازی
۴۰	۲-۵- اهداف خصوصی سازی

فصل سوم. تجربیات برخی کشورها در زمینه خصوصی سازی

۴۵	۳-۱- تجربیات خصوصی سازی در انگلستان
۴۷	۳-۲- انواع مختلف بنگاههای اقتصادی دولتی از لحاظ مالکیت در انگلستان
۴۸	۳-۳- عملکرد بنگاههای اقتصادی دولتی
۴۸	۳-۴- اهداف خصوصی سازی در انگلستان
۴۹	۳-۵- تکامل ایده خصوصی سازی
۵۲	۳-۶- خصوصی سازی در صنعت برق انگلستان
۵۷	۳-۷- شرکت شبکه ملی برق
۵۷	۳-۸- بازار قرارداد و یک کاه شدن (Pool)
۵۸	۳-۹- نتایج خصوصی سازی در صنعت برق انگلستان
۵۸	۳-۹-۱- تغییر مدیریت
۵۸	۳-۹-۲- قابلیت اطمینان سیستم
۵۹	۳-۹-۳- کاهش هزینه برق
۵۹	۳-۹-۴- ترکیب سوخت
۵۹	۳-۱۰- تجربیات خصوصی سازی در پاکستان
۶۱	۳-۱۱- ضرورت خصوصی سازی در پاکستان
۶۲	۳-۱۲- سابقه اقدامات خصوصی سازی در پاکستان
۶۳	۳-۱۳- سایر اقدامات خصوصی سازی در پاکستان
۶۴	۳-۱۴- مشکلات خصوصی سازی در پاکستان
۶۵	۳-۱۵- خصوصی سازی در صنعت برق پاکستان
۶۶	۳-۱۶- مشارکت بخش خصوصی در صنعت برق بعضی از کشورها
۶۷	۳-۱۷- نتایج مشارکت بخش خصوصی در صنعت برق بعضی کشورها
۶۸	۳-۱۸- قابلیت اطمینان سیستم
۶۹	۳-۱۹- هزینه برق

فصل چهارم. خصوصی سازی در ایران

۷۱	۴-۱- بررسی اجمالی تاریخ سیاسی، اجتماعی، اقتصادی ایران
----	---

۷۱	۲-۴- دوره صفویان
۷۳	۳-۴- دوره قاجاریان
۷۴	۱-۳-۴- آغاز تجارت نابرابر
۷۵	۲-۳-۴- عصر امتیازات
۷۵	۱-۲-۳-۴- امتیازات داده شده به دولت روسیه و اتباع آن
۷۵	۲-۲-۳-۴- امتیازات داده شده به دولت انگلیس و اتباع آن
۷۶	۳-۳-۴- نتایج تجارت نابرابر و اعطای امتیاز
۷۷	۴-۳-۴- ایجاد صنایع نوین
۷۹	۴-۴- دوره پهلوی
۷۹	۱-۴-۴- در فاصله دو جنگ جهانی
۷۹	۱-۱-۴-۴- بازرگانی خارجی
۷۹	۲-۱-۴-۴- صنایع، معادن و راهها
۸۰	۳-۱-۴-۴- کشاورزی
۸۰	۴-۱-۴-۴- وضع اداری و نظامی
۸۲	۲-۴-۴- از جنگ دوم جهانی تا سال ۱۳۵۷
۸۲	۱-۲-۴-۴- دوره ملی کردن صنعت نفت
۸۳	۲-۲-۴-۴- دوره پس از کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲
۸۵	۳-۴-۴- دوره پس از انقلاب
۸۸	۵-۴- خصوصی سازی در قانون برنامه اول توسعه اقتصادی- اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۸۹	۶-۴- خصوصی سازی در قانون برنامه دوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۹۰	۷-۴- اهداف کلان کیفی خط‌مشی‌های اساسی و سیاست‌های کلی برنامه دوم توسعه
۹۲	۸-۴- طراحی مدل خصوصی سازی در ایران
۹۴	۱-۸-۴- مدل طراحی شده
۹۵	۹-۴- توجیه مدل
۹۵	۱-۹-۴- مالکیت
۹۶	۱-۱-۹-۴- روش‌های واگذاری فعالیتهای اقتصادی به بخش خصوصی
۱۱۳	۲-۱-۹-۴- چگونگی انتخاب روش خصوصی سازی
۱۱۸	۲-۹-۴- مدیریت
۱۲۱	۱-۲-۹-۴- آموزش مستمر به ویژه در جهت تقویت روحیه کارآفرینی و نوآوری
۱۲۷	۲-۲-۹-۴- اصلاحات لازم سیستم اطلاعات مالی به ویژه آنالیز دقیق قیمت تمام شده
۱۳۰	۳-۲-۹-۴- ایجاد محیط رقابتی بین شرکتها
۱۴۲	۴-۲-۹-۴- تقویت هر چه بیشتر تحقیقات و توسعه

- ۱۴۵..... ۴-۹-۵-اصلاحات لازم قوانین و مقررات اداری، بانکی، گمرکی و مالیاتی
- ۱۵۱..... ۴-۹-۶-سهیم شدن مدیران و کارکنان در مالکیت
- ۱۵۲..... ۴-۹-۷-تقویت بازار بورس سهام
- ۱۵۵..... ۴-۹-۳-کنترل
- ۱۵۷..... ۴-۹-۱-۳-کنترل دولت و مجلس
- ۱۶۶..... ۴-۹-۴-کنترل مردمی
- ۱۷۱..... ۴-۱۰-بیان روابط میان متغیرهای مدل

مقدمه

مهمترین هدف خصوصی سازی، افزایش بهره‌وری است. این امر با تولید و عرضه کالا و خدمات، با کمترین قیمت تمام شده و بیشترین کیفیت - با رعایت استانداردهای لازم - تحقق خواهد یافت.

خصوصی سازی به طور فزاینده به صورت ابزار مهم سیاست عمومی در دنیا به ویژه در کشورهای اروپایی دهه ۱۹۸۰ درآمد و در دهه ۱۹۹۰ از اهمیت بیشتری برخوردار گردید.

در کشور ما نیز بعد از تصویب قانون برنامه اول توسعه، موضوع خصوصی سازی مطرح گردید، لکن طی سالهای اخیر اهداف مقرر در برنامه مزبور برای خصوصی سازی به طور مطلوب تحقق نیافته است. نکته حساس در خصوصی سازی، در نظر داشتن جنبه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و فرهنگی موضوع به موازات جنبه‌های اقتصادی آن است. عدم توجه به کلیه جنبه‌های خصوصی سازی، می‌تواند عواقب نامطلوبی را برای هر کشور خصوصاً کشور ما به همراه داشته باشد به طوری که مزایای اقتصادی آن را تحت الشعاع قرار دهد.

در یک طرح جامع اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی باید جایگاه هر دو بخش دولتی و خصوصی معین گردد. خصوصی سازی به عنوان یک فرآیند در یک سیستم بزرگتر باید مورد توجه قرار گیرد. با این نگرش سیستمی به موضوع در می‌یابیم که در فرآیند خصوصی سازی بسیاری از عوامل مهم مانند حلقه‌های زنجیر به هم وابسته و تحقق هر یک از آنها برای رسیدن به اهداف مورد نظر لازم و ضروری است.

خصوصی سازی هدف نیست بلکه باید به عنوان یک ابزار جهت افزایش بهره‌وری مورد استفاده قرار گیرد و در این راستا توجه به این نکته بسیار ضروری است که انجام

خصوصی‌سازی آیا می‌خواهد صرفاً یک تصمیم سیاسی باشد و یا می‌خواهد تصمیمی اقتصادی بوده که به دیگر ابعاد آن نیز توجه لازم شده است.

در این کتاب تحت عنوان «طراحی مدل خصوصی‌سازی در ایران» پارامترها و عوامل مهم در یک مجموعه به هم پیوسته مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته تا انشاءاً، حاصل آن، مدلی جهت طرح و بحث عقلایی خصوصی‌سازی برای افزایش بهره‌وری در مدیریت اداره کشور مورد نظر مسئولین و دانش‌پژوهان و اساتید محترم قرار گیرد.

با نظر به اینکه مطالب این کتاب از رساله دکترای اینجانب در رشته مدیریت سیاست‌گذاری دانشگاه تربیت مدرس اقتباس شده است، بر خود فرض می‌دانم مراتب تشکر و قدردانی خود را نثار کسانی نمایم که در این راه دشوار نهایت همکاری و معاضدت را مبذول داشتند.

از جناب آقای دکتر میرمهدی سید اصفهانی استاد محترم دانشگاه صنعتی امیرکبیر و نیز آقایان دکتر عادل آذر و دکتر حسین صادقی اساتید محترم دانشگاه تربیت مدرس و نیز آقای دلامر استاد محترم دانشگاه برادفورد انگلستان و همه عزیزانی که در آن دانشگاه همکاری داشتند کمال تشکر را می‌نمایم.

از تمامی دست‌اندرکاران نشریه پیام ایران خودرو که یکبار مطالب این کتاب را در سال ۱۳۸۰ منتشر نمودند تشکر می‌نمایم.

امیدوارم که انشاءاً، نقش مؤثر دستاوردهای این تحقیق جهت افزایش بهره‌وری در مدیریت اداره کشور باقیات صالحاتی برایمان باشد.

غلامرضا حیدری

تابستان ۱۳۸۳